

Pionier Ruth C. Cohn

Ruth C. Cohn Ehrendoktor Hamburg (1979)
(bron: Matthias Schärer uit de nalatenschap.
In: Ruth C. Cohn: Eine Therapeutin gegen
totalitäres Denken)

Baanbreker en wegbereider

Ruth Charlotte Hirschfeld is geboren in Berlijn op 27 augustus 1912. Eind maart 1933, nog geen 21 jaar oud, neemt ze de trein naar Zwitserland om een veilig heenkomen te vinden in Zürich. Haar moeder reist mee. In 1941 lukt het haar met man en kind op een van de laatste schepen vanuit Portugal naar de Verenigde Staten te vluchten. Opleid als psychoanalytisch therapeute noemt Cohn zichzelf graag 'Gesellschaftstherapeutin': maatschappijtherapeute.

AUTEUR: Phien Kuiper

Een pionier opent nieuwe wegen en verkent onbekend land. De synoniemen baanbreker en wegbereider benadrukken verschillende aspecten van de pionier in Cohns loopbaan: in de Amerikaanse jaren van 1941 tot 1966 heeft zij met kleine stappen grote sprongen gemaakt en baanbrekend werk verricht. In de jaren daaropvolgend geeft ze, pendelend tussen de VS en Europa, haar systeem van

'levend leren' door. De weg is bereid en zal in de jaren daarna zij-, kronkel- en doodlopende wegen krijgen.

TGI in Nederland en Vlaanderen¹

Van meet af aan heeft Ruth Cohn pedagogisch-therapeutische elementen uit de psychoanalyse bruikbaar willen maken voor grotere aantallen

¹Een (*) verwijst naar www.phienkuiper.nl. De meeste verwijzingen gaan naar artikelen en de drie in eigen beheer uitgegeven boeken. Citaten uit de *Gelebte Geschichte der Psychotherapie* zijn voor dit artikel vertaald.

buiten de behandelkamer. Ze wilde meer mensen bereiken, *de divan was te klein*. Met een pedagogie voor velen had ze een betere wereld voor ogen, haar werk moest politieke betekenis hebben. Themagecentreerde Interactie (TGI) is in de jaren zeventig bekend geworden als een methode van werken met groepen waarin 'levend leren' samen gaat met persoonlijke ontwikkeling. Sindsdien is TGI ontwikkeld tot een concept voor het ontwikkelen van 'eigen leiderschap' en voor het analyseren en sturen van processen in teams en organisaties. Het Ruth Cohn Instituut Lage Landen wordt door enkele enthousiaste opgeleide leden van de jongere generatie omgevormd tot een International Hybrid TCI-Community, een groep *planetary citizens* die elkaar (online) ontmoeten om actuele wereldthema's uit te werken met TGI als methode. Met Engels als voertaal staat deze groep open voor belangstellenden uit heel Europa en daarbuiten (India).

Op weg naar de studie

De 'geleefde geschiedenis', waaraan Cohn (2008) rond haar zeventigste werkte, begint met de beschrijving van haar eerste psychotherapeutische ervaring. In een zomerkamp, bijna negen jaar oud, sloot ze vriendschap met een ander meisje. Ze vertrouwden elkaar hun 'grootste zonden' toe en beloofden elkaar te schrijven als ze weer gezondigd hadden. Woorden als 'psychotherapie' en Freud waren onbekend, tot haar negentiende. Toen hoorde ze bij haar eerste vriendje thuis de verhalen van zijn moeder, een psychoanalytica. Ruth wist meteen: mensen helpen met hun moeilijkheden en tegelijk hun verhalen horen – dat wilde ze worden, vertelde ze bij thuiskomst aan haar moeder. Haar drang om mensen te helpen leidde tot vrijwilligerswerk in een 'centrum voor particuliere zorg'. De armoede en machteloosheid van de mensen maakten haar extra gevoelig voor de dreigende politieke situatie – het zou tot een gewelduitbarsting kunnen komen. *"De gestrekte arm omhoog van de Hitler-groet werd door sommigen als verlossing, door anderen als een bedreiging gezien."* Ze vreesde dat

Ruth C. Cohn

Wat heeft deze therapeute bewogen zich in te spannen om mensen aan te moedigen in hun strijd tegen totalitarisme?

Voor *Ruth C. Cohn: Eine Therapeutin gegen totalitäres Denken* heeft Matthias Scharer (2020) gebruik gemaakt van onbekend materiaal dat hij in Cohns geestelijke nalatenschap heeft aangetroffen. Sinds 2016 werkt Scharer met zijn vrouw in de Humboldt Universiteit te Berlijn om deze omvangrijke nalatenschap voor het publiek te kunnen openen. De flaptekst: *"Angst voor de toekomst, zorgen over nationale en religieuze identiteit, demonisering van vreemdelingen en heel veel andere zaken leiden tegenwoordig tot een zwart-witdenken dat de samenleving splijt en totalitaire patronen zichtbaar maakt. Tegenover deze angsten zet de Duits-Joodse therapeute Ruth C. Cohn (1912-2010) tegen de achtergrond van haar lot als vluchteling een allen- en alles-verbindende levenskunst."* De opening van het archief vindt in oktober 2022 plaats in Berlijn met een internationaal symposium.

Meer informatie:

www.ruth-cohn-institute.org

een deel van de bevolking zich zou laten verleiden, las *Mein Kampf* en besloot te vluchten.

Vluchteling in Zürich

Over de treinreis naar Zwitserland sprak Cohn in een lezing in 1957*. Zo weten we hoe riskant het was om geld uit Hitler-Duitsland mee te nemen over de grens. Slechts een deel van de erfenis van haar in 1930 overleden vader mocht ze houden; genoeg om in Zürich te kunnen leven en studeren en ook nog hulp te bieden aan vluchtelingen. Daar volgde ze de opleiding tot psychoanalytica, zesmaal in de week lag ze vijftig minuten op de sofa. Naast deze leeranalyse en haar inzet voor de vluchtelingenhulp liep ze stage op een kleuterschool; ze wilde zich kunnen voorstellen hoe haar patiënten als kinderen waren geweest. Daar is haar belangstelling voor pedagogische vraagstukken gewekt. In 1941 week ze uit naar de VS.

VS: van psychoanalyse naar themagecentreerde interactie*

De eerste jaren waren zwaar. Extra opleiding was nodig om als erkend psychoanalytisch therapeute een praktijk te kunnen opzetten. Cohns gebrekkige kennis van het Engels maakte die begintijd niet makkelijker. Ook privé zat het haar niet mee: de relatie met Hans Helmut Cohn verslechterde. Er kwam nog een zoon in 1944. Als alleenstaande moeder had ze naast fysieke problemen ook financieel geen armslag. Ze zag verband tussen armoede en ziekte: *“We hebben een therapeutische pedagogiek en rechtvaardiger economische verhoudingen nodig.”**

Cohn kreeg van het psychoanalytisch instituut als niet-medicus geen werkvergunning, maar mocht wel met kinderen werken. Woedend was ze; de problemen van kinderen waren in haar ogen niet onbeduidender dan die van volwassenen. Toch aanvaardde ze een aanstelling als onderwijsassistent op de Bankstreet Schools: *“Levend leren: dit begrip had ik in die tijd nog niet gevonden, ook niet van anderen gehoord. Terugkijkend weet ik dat Bankstreet voor mij de bron van levend leren is*

*geweest: het spoor van de belangstelling van het kind volgen.”**

Op zoek naar financiële zekerheid begon ze haar psychoanalytische praktijk in een geïmproviseerde ruimte. De omstandigheden brachten haar in contact met een psychoanalytica bij wie ze terecht kon voor ondersteuning. Daar leerde ze de *interpersonal relationship* kennen met de therapeut als *participant observer* en ervoer *“... waarnaar ze in haar eigen visioenen al lang naar had uitgekeken: meer betrokkenheid bij de realiteit, degelijk werken aan concrete problemen en een warme en tegelijkertijd gepaste afstandelijke betrokkenheid.”**

En er gebeurde meer: de oprichting in 1948 van een opleidingsinstituut op basis van psychologie, de National Psychological Association for Psychoanalysis (NPAP). Cohn was betrokken bij de opbouw van de NPAP en het opleidingsinstituut, en als leider van de opleidingscommissie verantwoordelijk voor het curriculum.

De eerste *“radicale verandering van mijn psychoanalytische praktijk”* voltrok zich door een belevenis met een patiënt in de eerste jaren van haar Amerikaanse praktijk. Na een jaar therapie waarin de jonge vrouw bijna alleen maar zweeg, onderbrak Cohn de therapie door ziekte. Bij de eerste sessie daarna viel de vrouw haar om de hals, leunde met haar hoofd tegen haar schouder en begon vloeiend te praten. Cohn was verward, onzeker: hoe zouden haar collega's reageren als ze haar zo zagen? *“Ik leefde met de onzekerheid van een niet-medicus en een acht jaar lang staatloos – waarvan zeven jaar ‘zonder papieren’ – gewezen vluchteling zonder recht op inburgering.”* Toch had ze het lef deze casus op een congres in 1948 te presenteren: niets dan afwijzing. Het zou nog jaren duren voor ze aandacht voor lichamelijke signalen in haar therapie integreerde.*

De beslissende wending was therapie in groepen. Over nieuwe ontwikkelingen in de psychotherapie

schrijft Cohn: “...iedere nieuwe ontwikkeling ontstaat door een interne en een externe dynamiek. Een voorbeeld van de interne dynamiek is het inzicht van veel kindertherapeuten dat de therapie onbevredigend verliep als niet ook de ouders bij de therapie betrokken

werden. Een voorbeeld van de externe dynamiek die bijdroeg aan de ontwikkeling van de groepstherapie was de noodzaak naar andere therapievormen te zoeken die (...) de contactvaardigheden en creativiteit van de ‘lonely crowd’ versterken. Daar kwam bij dat de behoefte aan therapie in en na de Tweede Wereldoorlog bleef groeien.”

Ondanks aanvankelijke scepsis raakte

Cohn steeds meer onder de indruk. De ontmoeting met Moreno’s psychodrama maakte haar enthousiast. “... in het ‘Psychodrama Theater’ (...) was een toneel, een ruimte voor publiek en twee ‘regisseurs’ die erin slaagden om telkens iemand uit het publiek ertoe te bewegen zijn eigen conflict in te brengen. De rollen van de mensen die bij het conflict waren betrokken (...) werden verdeeld over vrijwillige deelnemers uit het publiek. Ik was gefascineerd door de genialiteit van deze werkwijze.” Met deze creatieve uitwerking van therapeutisch groepswork kwam er beweging in de psychotherapie.*

Langzaam maar zeker, inmiddels een eind in de 40, voelde Ruth Cohn meer bewegingsruimte. Zo kwam in 1955 de tegenoverdrachtworkshop tot stand, een waagstuk: tegenoverdracht werd in psychoanalytische opleidingsinstituten van oudsher beschouwd als een probleem van de aanstaande analyticus dat thuishoorde in de leeranalyse. Cohn

zag dat de opleidingskandidaten nergens terecht konden met hun ervaringen met tegenoverdracht, terwijl een groot aantal hierop strandde. Toestemming om iets te organiseren in het curriculum kreeg ze niet; een vrouw uit de NPAP-opleiding

organiseerde de workshop buiten het instituut. Vijfentwintig jaar later schrijft ze: “Dat ik de moed had om mijn moeilijkheden met een patiënte vrij associërend naar voren te brengen, was een zware maar zonder twijfel de vruchtbaarste beslissing van mijn beroepsleven.”

Haar experiment werd een succes, de workshop heeft negen jaar bestaan als een doorlopende groep van jonge analytici-

in-opleiding; een aantal jaren haar enige *theme-centered interactional workshop*.

Er volgden er meer. In de juist opgerichte American Academy for Psychotherapists ontmoette Cohn collega’s in de workshops van deze AAP, trefpunt voor ervaringstherapeuten en progressieve psychotherapeuten van alle scholen. De eerste workshop had het thema: *The Continued Growth of the Psychotherapist*. Cohn jubelde: “Een ongehoorde uitnodiging! In mijn analytische kringen in New York was alleen maar sprake van de genezing van de patiënt en niet van de groei van de psychotherapeut. Dat was immers het impliciete thema van de tegenoverdrachtworkshop!” Ook de ontmoeting met de humanistische psychologie, met Fritz Perls en de gestalttherapie was toen belangrijk. Ze ervaaarde onder zijn leiding het levendig zijn in het hier-en-nu, de ‘impasse’ die je moet verdragen, en andere gestalttechnieken die later in de praktijk van TGI zijn overgenomen.

“Dat ik de moed had om mijn moeilijkheden met een patiënte vrij associërend naar voren te brengen, was een zware maar zonder twijfel de vruchtbaarste beslissing van mijn beroepsleven.”

Steeds vaker leidde Cohn niet-therapeutische groepen met het doel een verdraagzaam klimaat te bevorderen waarin gezamenlijk aan een zaak kon worden gewerkt. In een groot bedrijf werd ze door een stafid, collega-psychoanalyticus, gevraagd: zou ze niet met haar methode kunnen werken aan de problematische verhoudingen in het management? Zonder idee wat ze daar kon doen, nam ze de opdracht aan om een vergadering bij te wonen zonder enige instructie. *“Na meer dan een half uur besloot ik iets te doen. Na een korte stilte verklaarde ik dat Business niet mijn business was, maar Gevoelens. Ik vertelde dat ik als achter een geluidsdichte glaswand had gekeken naar wat de mensen uitdrukten. Ik had verveling, wrevel en woede gezien op hun gezichten en in hun houding. Ik nam aan, zei ik, dat zulke gevoelens de communicatie verstoren die nodig is voor ons werk. Na een korte stilte brak er een onweer van gevoelens los in de eerder zo verstikkende atmosfeer. Mijn observaties werden bevestigd en verworpen, mijn interventies bejubeld en weggehoond.”**

In die jaren groeide haar behoefte om te weten wat haar aanpak, ook met niet-therapeutische groepen, zo succesvol maakte. *“Op een nacht (...) droomde ik van een gelijkzijdige piramide. (...) begreep ik meteen dat ik de grondslag van mijn werk in mijn droom gezien had. De gelijkzijdige piramide betekende voor mij: vier punten bepalen mijn werk met groepen. Zij zijn alle vier met elkaar verbonden en van even groot belang.”** Ze was opgetogen: nu kon ze haar benadering doorgeven. Samen met bevriende collega's richtte ze in 1966 het Workshop Institute for Living-Learning (WILL) in New York op. Groepstherapeuten en supervisors onderwezen nu samen met haar TGI ook in niet-therapeutische groepen, teams en pedagogische instellingen. Een van de eerste WILL-workshops heette *Segregation - Collision - Co-Existence - Integration* en had als doel de integratie van zwarten en witten in sociale instellingen.

Deze belangrijke gebeurtenis had een keerzijde. Jaren later schreef ze een Zwitserse collega: *“Toen WILL in New York werd opgericht, heb ik tranen met tuiten gehuild, omdat mijn collega's het filosofische en transcendentale aspect van mijn benadering, waarvoor ik TGI juist heb uitgevonden, wilden schrappen. Ik heb het laten gebeuren en had toen het gevoel dat ik mezelf verkocht had. Dat is nog altijd zo. In wezen is TGI voor mij de mogelijkheid om invloed uit te oefenen op de massa's. En ik beschouw TGI ook nu nog als een politiek concept en een politieke methode...”*

VS - Europa - VS - Europa

In 1968 betrad Cohn voor het eerst sinds 27 jaar Europese bodem, uitgenodigd voor een internationaal congres voor groepspsychotherapie in Wenen. Ze voelde zich in het Duits-Oostenrijkse milieu bedrukt na al die jaren zonder Duits. De hartelijke ontvangst stelde haar op haar gemak, nieuwe uitnodigingen voor congressen en workshops in Duitsland volgden. De nieuwsgierigheid van psychotherapeuten naar nieuwe benaderingen was, na jaren verstoken te zijn geweest van contact met de VS, groot. Niet alleen de ervaringsgerichte benadering sprak aan, ook haar holistische mensbeeld.

De weg naar invloed uitoefenen in de samenleving was niet eenvoudig. Cohn zag zich in Europa tot haar verbazing geconfronteerd met belangstelling van pedagogen, leraren, sociaal werkenden en theologen, terwijl het niet lang geleden vanzelf sprak dat TGI door psychotherapeuten zou worden doorgegeven. Didactische vragen drongen zich op.

Zwitserland, Goldern, Hasliberg

In 1974 besloot Cohn, toen 62 jaar oud, zich te vestigen in Zwitserland, in het kleine huis met het grote uitzicht. Ze heeft de leraren en de leiding van de École d'Humanité in Hasliberg Goldern jarenlang ondersteund met supervisie. In 1999 verhuisde ze naar Düsseldorf, waar ze tot haar dood bij haar vriendin Helga Herrmann heeft gewoond.

Eredoctoraat 1979

De benoeming in 1979 van Cohn tot eredoctor aan de universiteit van Hamburg markeert het eind van haar werk als pionier: ze heeft haar plaats in de Duitstalige landen verworven als iemand die luistert en naar wie geluisterd wordt. “... toen zij (...) eredoctor werd aan de universiteit van Hamburg, herinnerde Friedemann Schulz von Thun eraan dat de gelauwerde op eigen initiatief twee dagen eerder gekomen was, toen ze had gehoord dat een slepend conflict tussen studenten en docenten tot een boycot van het vakgebied had geleid. Ruth Cohn wilde geen eredoctoraat in ontvangst nemen zonder kennis te nemen van het ‘wespennest’ van de context van de plechtigheid. In aparte studenten- en docentengroepen die ze spontaan had georganiseerd, en in een ‘ontmoetingsgroep’ met de strijdende partijen probeerde ze te bemiddelen. ‘Voor mij heeft ze daarmee op indrukwekkende wijze duidelijk gemaakt dat TGI de problemen in de realiteit van alledag kan aanpakken en niet iets is voor groepsdynamische eilandjes”, zei Schulz von Thun.” Hiermee zinspeelde hij op wat voor Cohn altijd een spanning is gebleven; een spanning tussen de richting die zij met TGI wilde uitgaan en de methodisch-didactische bruikbaarheid van TGI. En toch, “Hoezeer Ruth Cohn het politieke engagement ook noodzakelijk achtte, in haar ogen is het respect voor de eigen keuze en de eigen verant-

woordelijkheid van ieder individu absoluut: in haar ogen mag niemand verplicht worden om politieke actie te voeren wanneer hij of zij daarmee niet volledig kan instemmen (...). Het dilemma waar Cohn zelf voor stond, is overgedragen op TGI en intussen verscherpt. Het is belangrijk dit dilemma te kennen en een verantwoordelijke weg te zoeken om ermee om te gaan, ieder voor zich en samen met anderen. Of-of-oplossingen waren Ruth Cohn in elk geval vreemd.”*

Referenties

- Cohn, R.C., & Farau, A. (2008). *Gelebte Geschichte der Psychotherapie: Zwei Perspektiven*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Cohn, R.C. (2010). *Van psychoanalyse naar themagecentreerde interactie: Basisteksten*. Amsterdam: Boom.
- Scharer, M., & Scharer, M. (2020). *Ruth C. Cohn: Eine Therapeutin gegen totalitäres Denken*. Ostfildern: Patmos.

Meer informatie

- Hybrid TCI Community: geïnteresseerden kunnen via [LinkedIn](#) op de hoogte blijven of rechtstreeks contact opnemen met [Carolien Vink](#).
- Symposium, 20-22 oktober 2022: *Ruth C. Cohn (1912-2020): Leben und Wirken einer couragierten Frau*. www.ruth-cohn-institute.org

Phien Kuiper

Drs. Phien Kuiper studeerde Frans, Italiaans en psychologie. Zij was werkzaam als lerares Frans en in de nascholing van leraren op het gebied van leerlingbegeleiding/schooldecaanaat en als supervisor/coach. Leersupervisor en TGI-opleider. Schreef artikelen over TGI in onderwijs, supervisie en intervisie, vertaalde onder meer het Handboek TGI.

www.phienkuiper.nl